

Ivana Mezeyová // Ján Mezey//
Miroslav Šlosár//
Alena Andrejiová//Marcel Golian

Menej známe druhy ovocia a zeleniny

Nitra 2025

Názov: Menej známe druhy ovocia a zeleniny

Autori: **doc. Ing. Ivana Mezeyová, PhD.** (0,77 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav záhradníctva
doc. Ing. Ján Mezey, PhD. (4,30 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav záhradníctva
doc. Ing. Miroslav Šlosár, PhD. (1,80 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav záhradníctva
doc. Ing. Alena Andrejiová, PhD. (0,46 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav záhradníctva
Ing. Marcel Golian, PhD. (0,88 AH)
Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre
Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav záhradníctva

Recenzenti: **Ing. Marián Komžík**
Kohaplant Levice, s. r. o.
Ing. Radoslav Kobilka, PhD.
KORA – záhrada, s. r. o., Žilina

Vydanie publikácie bolo spolufinancované z projektu KEGA OO4SPU-4/2022.

Schválila rektorka Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre
dňa 27. novembra 2024 ako odbornú knižnú publikáciu.

ISBN 978-80-552-2805-1

Obsah

Predslov	4
Úvod.....	5
Menej známe druhy ovocia	9
Arónia čiernoplodá.....	10
Baza čierna.....	16
Brusnica obyčajná	21
Brusnica strapcovitá (čučoriedka vysoká, kanadská).....	25
Drieň veľkoplodý.....	32
Gaštan jedlý.....	36
Jarabina oskorušová.....	40
Mišpuľa nemecká	44
Moruša.....	49
Muchovník jelšolistý.....	55
Rakytník rešetliakovitý.....	59
Ruža jabĺčková	64
Zemolez kamčatský	68
Menej známe druhy zeleniny	73
Plodová zelenina	73
Fľaškovec obyčajný – lagenária.....	74
Ibištek jedlý.....	77
Lufa valcovitá	81
Machovka peruánska	85
Koreňová a hlúznatá zelenina	89
Hodomor španielsky – čierny koreň.....	90
Kvaka.....	92
Okrúhlica – vodnica.....	94
Povojník batátový – batáty.....	96
Listová zelenina.....	101
Artičoka zeleninová.....	102
Horčica čínska	104
Mizuna.....	106
Mibuna	106
Portulaka zeleninová	108
Štiavec vráskavý.....	112
Štvorbôčik rozložitý – špenát novozélandský	115
Zoznam literatúry	119

Predslov

Menej známe druhy ovocia a zeleniny nadväzuje na vydanie odbornej publikácie *Menej známe druhy zeleniny* a má za cieľ poskytnúť komplexný prehľad o možnostiach pestovania menej známych záhradníckych plodín v podmienkach Slovenskej republiky. Pridanou hodnotou publikácie sú odkazy na vytvorenú webovú stránku vo forme QR kódov, kde si čitatelia môžu prezrieť zosumarizované informácie o popisovaných druhoch ovocia a zeleniny, doplnené vhodnou fotogalériou a prekladom do anglického jazyka s overenou terminológiou. Prepojenie odbornej publikácie na interaktívnu online platformu umožní realizovať modernú formu praktického vzdelávania študentov s cieľom prepojiť teóriu a prax. Kniha je prioritne určená pre študentov odboru záhradníctvo, avšak osloví aj širokú odbornú a laickú verejnosť.

Autori

Úvod

Menej známe alebo menej pestované, menej rozšírené ovocné a zeleninové druhy zvyčajne označujú plodiny, ktoré nespádajú do kategórie hlavných alebo bežných plodín pestovaných v určitom regióne alebo krajine. Tieto plodiny sa často pestujú v menších množstvách alebo sa pestujú menej v porovnaní s hlavnými plodinami. Môžu zahŕňať širokú škálu druhov, ktoré sa pestujú na rôzne účely (potraviny, surovina na výrobu nápojov, liečivá, farbivá, okrasná hodnota alebo iné účely).

Klasifikácia plodiny ako „menej známa“ sa môže líšiť v závislosti od kontextu a regiónu. V niektorých prípadoch môže byť plodina považovaná za rôznu v jednom regióne, ale za hlavnú plodinu v inom. Tieto plodiny môžu zohrávať dôležitú úlohu pri diverzifikácii poľnohospodárskej výroby, podpore biodiverzity a plnení špecifických požiadaviek trhu.

Dôvody na pestovanie menej známych druhov ovocia a zeleniny:

- diverzifikácia poľnohospodárskej výroby a príjmových tokov,
- uspokojenie dopytu spotrebiteľov po špecializovaných, špeciálnych alebo etnických potravinových produktoch,
- zachovanie tradičných plodín a potravinových kultúr,
- zlepšenie zdravia pôdy, biodiverzity a ekosystémových služieb,
- skúmanie nových trhových príležitostí a produktov s pridanou hodnotou,

- mnohé z nich obsahujú extrémne množstvá zdraviu prospešných látok,
- mnohé druhy nevyžadujú ochranu proti chorobám a škodcom a sú preto vhodné do systémov ekologického poľnohospodárstva.

Stručne povedané, menej pestované druhy zahŕňajú širokú škálu druhov, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu v poľnohospodárstve, potravinových systémoch a miestnych ekonomikách, aj keď nie sú dominantnými alebo najviac pestovanými plodinami. Ich rozmanitosť prispieva k odolnejšej a udržateľnejšej výrobe potravín.

Mnoho menej pestovaných ovocných druhov má jedinečné vlastnosti, chuť alebo možnosti využitia, ktoré môžu uspokojiť špecifické požiadavky trhu, ako sú trhy so špecialitami, gurmánmi alebo biopotravínami. Pestovanie a spracovanie týchto druhov môže vytvoriť príležitosti na pridanú hodnotu a vytvoriť príjem pre malých a diverzifikovaných farmárov.

Niektoré menej pestované druhy sú vhodné na pestovanie v okrajových alebo pionierskych podmienkach, kde môžu mať hlavné plodiny problémy. Využívanie týchto miestne prispôbených druhov môže pomôcť zlepšiť produkciu potravín a bezpečnosť regiónov s obmedzenými zdrojmi alebo drsným podnebí.

Pestovanie a používanie menej pestovaných druhov je často spojené s tradičnými poľnohospodárskymi postupmi a kultúrnymi identitami. Udržiavanie

vedomostí a pestovanie týchto plodín môže pomôcť zachovať kultúrnu rozmanitosť a tradičné potravinové systémy.

Mnoho menej známych, najmä ovocných druhov má odlišné koreňové systémy a požiadavky na živiny, čo môže pomôcť zlepšiť kolobeh živín v pôde a celkové zdravie pôdy, keď sa začlenia do výsadies či už samostatne, alebo vo forme biopásov, biokoridorov. Ich hlboké alebo vláknité korene môžu tiež pomôcť pri obmedzovaní erózie pôdy a manažmente vody.

Pestovanie menej známych druhov vo forme biokoridorov môže narušiť životný cyklus škodcov a chorôb hlavných plodín, čím sa zníži výskyt ohnísk. To môže viesť k zníženej závislosti od syntetických pesticídov, čo podporuje ekologickéjšie prístupy pri produkcii.

Menej známe druhy, najmä tie, ktoré sú dobre prispôbené miestnym podmienkam prostredia, môžu byť odolnejšie voči vplyvom klimatických zmien, ako sú extrémne poveternostné javy, sucho alebo teplotné výkyvy. Začlenenie týchto plodín do diverzifikovaných poľnohospodárskych systémov môže zvýšiť celkovú adaptačnú schopnosť poľnohospodárskeho systému.

Menej známe druhy môžu poskytnúť širšiu škálu nutričných a funkčných atribútov, čo prispieva k rozmanitejšej a výživnejšej strave. To môže zlepšiť potravinovú bezpečnosť a výživu, najmä v regiónoch, kde môže byť obmedzený prístup k rôznym potravinám.

Pestovanie a spracovanie plodín môže vytvoriť nové príležitosti na vytváranie príjmov pre malých farmárov a vidiecke komunity. To môže prispieť

k ekonomickej a sociálnej udržateľnosti poľnohospodárskych systémov. Podporou biodiverzity, ekosystémových služieb, odolnosti voči zmene klímy a diverzifikovanej výroby môže byť integrácia menej pestovaných druhov kľúčovou zložkou udržateľných poľnohospodárskych postupov, ktoré podporujú dlhodobú potravinovú bezpečnosť a starostlivosť o životné prostredie.

Rôzne druhy ovocia a zeleniny môžu mať dôležité farmaceutické využitie, pretože často obsahujú rôzne bioaktívne zlúčeniny, ktoré môžu mať terapeutický potenciál.

Menej známe druhy ovocia a zeleniny sú bohaté na antioxidanty, vitamíny, minerály a ďalšie fytochemikálie, ktoré môžu mať rôzne zdravotné výhody. Takmer všetky druhy boli a sú skúmané z hľadiska ich potenciálu podporovať kardiovaskulárne zdravie, imunitné funkcie a protizápalové vlastnosti. Zlúčeniny izolované z rôznych druhov ovocia sa niekedy používajú ako východiskové body pre vývoj nových farmaceutických liečiv a skúmať ich potenciál na objavovanie liekov, resp. nových účinných látok. Rôzne druhy môžu byť spracované a formulované do nutraceutických produktov, ako sú doplnky stravy, funkčné potraviny alebo kozmeceutiká. Tieto produkty môžu využiť nutričné a potenciálne terapeutické výhody bioaktívnych zlúčenín menej známych druhov.

V mnohých kultúrach sveta sa menej známe druhy používajú v tradičnej a bylinnej medicíne po stáročia. Tieto tradičné použitia môžu byť základom pre moderný výskum a vývoj farmaceutických aplikácií.

Jedinečné vlastnosti určitých ovocných zložiek, ako sú polysacharidy alebo lipidy, možno využiť na zlepšenie biologickej dostupnosti alebo cieleného podávania liečiv. Farmaceutické využitie rôznych druhov celkovo poukazuje na rozmanité a cenné bioaktívne zlúčeniny prítomné

v týchto menej známych rastlinných druhoch, ktoré môžu prispieť k vývoju nových terapeutických riešení a pokroku v integračných prístupoch k zdravotnej starostlivosti.

Ivana Mezeyová//Ján Mezey//
Miroslav Šlosár//
Alena Andrejiová//Marcel Golian

Menej známe druhy ovocia a zeleniny

Vydala: Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre

Náklad: 100 ks

Vydanie: prvé

Jazyková korektúra: Katarína Drábiková

Grafická úprava: Tatiana Šmehilová

Tlač: Vydavateľstvo SPU v Nitre

Počet strán: 134

AH-VH: 8,21-8,41

ISBN 978-80-552-2805-1